

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології

Затверджую
Заступник ректора
з навчальної роботи
Світлана ГЛІНА
2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Диференціальна психологія

Ступінь вищої освіти «бакалавр»
Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність: 053 «Психологія»
Освітня програма «Психологія»

Миколаїв 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Диференціальна психологія»
для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр».

За спеціальністю 053 «Психологія»

Розробник: Лукіна Н.Б.- доцент кафедри

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27.08.23р.

Завідувач кафедри психології Петьков В.А.

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 2 від 28.08.23р.

Голова Вченої ради Михайло Волков

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл професійної підготовки	
Мова викладання – українська мова	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120		2-й	
		Семестр	
		3-й	
		Лекції	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		26 год.	
		Лабораторні	
		0- год.	
		Самостійна робота	
		66 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для: ОФН – 3	Перший бакалаврський рівень		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очної форми навчання – 120 год.: 54 год. – аудиторні заняття, 66 год. – самостійна робота (45 % до 55 %).

Мета та завдання навчальної дисципліни «Диференціальна психологія»

Мета курсу - засвоїти сучасні уявлення про індивідуальні, типологічні та групові психологічні відмінності між людьми, ознайомитися з класичними та новітніми їх класифікаціями.

Завдання: розглянути психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічні, предметно-змістові та духовно-світоглядні, дослідити їх взаємозв'язок та розвиток.

Дисципліна «Диференціальна психологія» базується

безпосередньо на знаннях та навичках, отриманих при вивченні дисциплін на попередніх курсах, а саме: фізіології, соціології та психології праці.

Під час вивчення дисципліни «Диференціальна психологія» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності:

I. Загальні:

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 10. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

II. Фахові:

ФК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК 11. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

ФК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини.

ФК 14. Здатність визначати й пояснювати психологічні механізми формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку.

ФК 15. Здатність виявляти толерантність до міжкультурних форм самовираження й само здійснення індивідуальності, до несхожості наукових поглядів, методологічних підходів тощо.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні досягнути таких програмних результатів навчання:

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення професійних завдань.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб відповідно до віку.

ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, що визначають професійну поведінку і стосунки з людьми в суспільстві.

ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПРН. 19. Враховувати індивідуальну варіативність становлення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 год. / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни Кредит 1. Особливості

індивідуальності.

Тема 1. Психологічна основа індивідуальних відмінностей.

Професіограма, психограма, професійно значима ознака. Класифікація професій і професіографія. Спрямованість особистості в структурі індивідуальності. Індивідуальний стиль діяльності і його можливості. Професійні типології. Професійні інтереси і їх діагностика. Стиль та ефективність діяльності. Професійна самореалізація чоловіків і жінок. Класифікації стилів діяльності: стилі виробничої, педагогічної, спортивної діяльності; стилі навчальної діяльності. Дослідження ефективності виконання різних видів діяльності в залежності від типологічних особливостей ВНД: ефективність монотонної діяльності, діяльності в екстремальних ситуаціях, управлінської діяльності, артистичної, професійної інтелектуальної діяльності, групової діяльності.

Тема 2. Детермінанти міжособистісних та міжгрупових відмінностей.

Орієнтації особистості і стратегії спілкування. Стиль спілкування в структурі індивідуальності. Стилi лiдерства. Стилi педагогiчного спілкування. Стилi батьківського виховання. Соціально значима діяльність і її варіації. Варіативність девіантної і асоціальної поведінки. Варіації моральної свідомості. Поняття стилю життя в психології. Індивідуальний стиль у вітчизняній психології. Ієрархічна структура стильових характеристик. Я-концепція як основа стилю життя. Локус контролю і відповідь на фрустрацію. Поняття психологічного подолання і його варіації. Когнітивні стилі як детермінанти індивідуальних відмінностей. Поняття когнітивного стилю в психології індивідуальності. Види когнітивних стилів. Стиль життя і самоактуалізація.

Критерії відмінностей між соціальними групами. Диференціальні кроскультурні дослідження рас, націй, етносів.

Кредит 2. Формально-динамічні властивості індивідуальності

Тема 3. Диференційна психологія як наука: її предмет, специфіка, історія, методи

Предмет диференційної психології. Становлення диференційної психології як науки. Передісторія диференційної психології. Перші наукові дослідження індивідуальних відмінностей (Ф. Бессель, В. Вундт, Ф. Гальтон). Три світові традиції у розвитку диференційної психології: європейська, американська, російська. В. Штерн про предмет і завдання диференційної психології. Диференційна психофізіологія як галузь диференційної психології.

Специфіка диференційної психології, її зв'язок з іншими науками, роль у практичній психології. Напрями диференційно-психологічних досліджень за В. Штерном. Індивідуальні, типологічні та групові відмінності. Раса, диспозиція, тип. Індивідуальність як інтегральне поняття диференційної психології. Структура індивідуальності за Б. Ананьєвим, В. Мерліним, Е. Голубевою.

Методи диференційної психології. Роль спадковості та середовища у формуванні індивідуальності.

Тема 4. Диференційна психологія. Темперамент

Історія вчення про темперамент – пошук біологічних основ темпераменту (Гіппократ – Гален, А. Галлер, Г. Врісберг, П. Лесгафт, І. Генле, А. Фульє, П. Блонський, Б. Завадовський та ін). Формальний опис класичної типології І. Кантом: темпераменти діяльності та темпераменти почуттів. Енергетична теорія темпераменту В. Вундта.

Конституційні теорії темпераменту: К. Сіго, Е. Кречмера, У. Шелдона. Типи будови тіла та темпераменту за Е. Кречмером. Діатетична та психоестетична пропорції. Соціальна установка. Психологія конституціональних відмінностей за У. Шелдоном: соматотип, шкала темпераменту. Аналіз конституціональних відмінностей за біографічними даними.

Факторні дослідження темпераменту. Дослідження Г. Хейманса і Е. Вірсами. Типологія темпераменту Р. Ле Сенна. Фактори темпераменту за Дж. Гілфордом, К. Лоуелл, Л. Терстоном, А. Бассом і Р. Пломінім. Ознаки темпераменту за А. Бассом і Р. Пломінім. Факторне дослідження темпераменту Г. Ю. Айзенком. Співставлення моделей Е. Кречмера та К. Г. Юнга.

Кредит 3. Особистісні властивості індивідуальності.

Тема 5. Типології психопатій та акцентуацій характеру

Вчення П. Б. Ганнушкіна про конституційні психопатії. Поняття психопатії та нормального характеру. Характеристика 9 груп

конституційних психопатій: Характеристика 9 груп психопатій: циклоїдів, астеніків, шизоїдів, параноїків, епілептоїдів, істеричних, нестійких, антисоціальних, конституційно-нерозумних.

Класифікація психопатій та акцентуацій характеру підлітків А. Є. Лічко. Визначення понять акцентуації та психопатії. «Місце найменшого опору» – *locus resistantiae minoris* - для кожного типу акцентуації.

«Підлітковий комплекс» у різних типів акцентованих підлітків: реакції емансипації та групування з однолітками, реакція захоплення, особливості сексуальної поведінки. Типи акцентуації та особливості сприйняття себе (самооцінки). Порушення поведінки у різних типів акцентуєваних підлітків: делінквентна поведінка, втеча з дому і бродяжництво, токсикоманічна поведінка (рання алкоголізація), суїцидальна поведінка.

Поняття психопатичного розвитку, за А. Лічко. Типи неправильного виховання та психопатичний розвиток. Змішані типи акцентуацій.

Тема 6. Класифікації особистості і характеру

Теоретичні та емпіричні класифікації особистості і характеру. Особливості типологічного підходу у вивченні особистості. Класифікація особистостей О.Ф. Лазурського, загальна характеристика, основний принцип. Поняття про ендопсихіку та екзопсихіку. Поділ особистостей за психічним рівнем, ознаки підвищення психічного рівня. Співвідношення між ендо- та екзопсихікою на різних рівнях. Характеристика чистих типів нижчого, середнього та вищого психічних рівнів.

Психологічні типи за К. Г. Юнгом. Поняття про екстраверсію та інтроверсію: установка свідомості та несвідомого. Психічні функції: мислення, почуття, відчуття, інтуїція. Раціональні та ірраціональні функції. Первинна, допоміжна та підпорядкована функції. Характеристика психологічних типів: мисленневих, почуттєвих, відчуттєвих, інтуїтивних.

Психоаналітична класифікація характерів Н. Мак-Вільямс. Поняття характеру у психоаналітичній традиції. Механізми психологічного захисту як найважливіший критерій психоаналітичної діагностики. Типи організації характерів (нарцисичний, обсессивно-компульсивний, депресивний, маніакальний, шизоїдний, параноїдний, істеричний, мазохистичний, асоціальний) – драйви, афекти, темперамент, об'єктні стосунки, Я-концепція, механізми захисту.

Кредит 4. Здібності особистості

Тема 7. Диференційна психологія здібностей

Два підходи у вивченні здібностей: особистісно-діяльнісний та функціонально-генетичний. Здібності, обдарованість, талант, геніальність. Співвідношення понять «здібності» та «якості». Здібності та академічна успішність. Загальні та спеціальні здібності. Уявлення про інтелект, його структуру та індивідуальні відмінності в інтелекті.

Дослідження взаємозв'язку показників загальних здібностей (пам'яті, інтелекту), академічної успішності із загальними властивостями ВНД та із спеціально людськими типами ВНД (мислительним, художнім, середнім). Музичні здібності, їх структура. Типологія музичного сприйняття. Функціональна симетрія-асиметрія півкуль у музикантів. Особистісні особливості музикантів.

Математичні здібності. Структура математичних здібностей. Дослідження взаємозв'язку показників математичних здібностей із загальними властивостями ВНД із спеціально людськими типами ВНД. Два типи математичних здібностей – геометрична інтуїція та абстрактно-алгебраїчна конструкція. Особистісні особливості математично обдарованих учнів.

Мовні здібності. Типи мовних здібностей: комунікативно-мовний такогнітивно-лінгвістичний. Ознаки мовних здібностей.

Тема 8. Індивідуальні особливості діяльності

Поняття про стиль діяльності. Стиль діяльності і здібності. Стиль та ефективність діяльності. Класифікації стилів діяльності: стилі виробничої, педагогічної, спортивної діяльності; стилі діяльності музикантів-виконавців; стилі навчальної діяльності. Поняття когнітивного стилю. Види когнітивних стилів.

Стилi керівництва, зв'язок з особистісними якостями. Стилi спілкування, стилі самопрезентації та інші індивідуальні стилі поведінки.

Дослідження ефективності виконання різних видів діяльності в залежності від типологічних особливостей ВНД: ефективність монотонної діяльності, діяльності в екстремальних ситуаціях, управлінської діяльності, артистичної, професійної інтелектуальної діяльності, групової діяльності.

Кредит 5. Формальні і змістові властивості індивідуальності.

Тема 9. Темперамент як формальна інтеграційна основа індивідуальності.

Індивідуальні характеристики: асиметрія півкуль і темперамент. Поняття церебрального домінування і домінування руки. Формування асиметрії в онтогенезі. Темперамент як властивість індивідуальності. Історія вчення про темперамент. Гуморальні, конституціональні і психологічні теорії темпераменту. Конституційні теорії темпераменту. Типи будови тіла та темпераменту за Е. Кречмером. Психологія конституціональних відмінностей за У. Шелдоном. Факторні дослідження темпераменту. Факторне дослідження темпераменту Г.Ю. Айзенком. Темперамент і вища нервова діяльність за І. Павловим. Вивчення темпераменту у психофізіологічній школі Б.М. Теплова та В.Д. Небиліцина. Психофізіологічна школа В.С. Мерліна: біологічна основа, ознаки, властивості і типи темпераменту. Структура формально-динамічних властивостей за В.М. Русаловим. Дослідження взаємозв'язку

властивостей темпераменту з властивостями нервової системи (В. Мерлін, Г. Айзенк, Е. Ільїн, В. Небиліцин та інші). Вивчення темпераменту у школі Яна Стреляу. Реактивність і активність як характеристики енергетичного рівня поведінки. Властивості темпераменту і особистісні якості.

Тема 10. Міжполушарна асиметрія та індивідуальні відмінності.
Асиметрія мозку-визначення основних понять. Теорії походження асиметрії. Функції лівої та правої півкуль.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	очна форма						заочна форма					
	всього го	у тому числі					всього го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредит 1.												
Тема 1. Психологічна основа індивідуальних відмінностей.	14	4	2			8						
Тема 2. Детермінанти міжособистісних та міжгрупових відмінностей.	16	4	4			8						
Разом за кредитом 1	30	8	6			16						
Кредит 2.												
Тема 3. Диференційна психологія як наука: її предмет, специфіка, історія, методи	16	4	4			8						
Тема 4. Диференційна психологія. Темперамент	14	4	2			8						
Разом за кредитом 2	30	8	6			16						
Кредит 3.												
Тема 5. Типології психопатій та акцентуацій характеру	14	4	2			8						
Тема 6. Класифікації особистості і характеру	16	4	4			8						
Разом за кредитом 3	30	8	6			16						
Кредит 4.												
Тема 7. Диференційна психологія здібностей	14	2	4			8						
Тема 8. Індивідуальні особливості діяльності	16	2	4			10						
Разом за кредитом 4	30	4	8			18						
Всього годин	120	28	26			66						

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1.	Тема 1. Психологічна основа індивідуальних відмінностей.	2	
2.	Тема 2. Детермінанти міжособистісних та міжгрупових відмінностей.	4	
3.	Тема 3. Диференційна психологія як наука: її предмет, специфіка, історія, методи	4	
4.	Тема 4. Диференційна психологія. Темперамент	2	
5.	Тема 5. Типології психопатій та акцентуацій характеру	2	
6.	Тема 6. Класифікації особистості і характеру	4	
7.	Тема 7. Диференційна психологія здібностей	4	
8.	Тема 8. Індивідуальні особливості діяльності	4	
Всього		26	

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
	Не передбачено навчальним планом		

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачено навчальним планом	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1.	Тема 1. Психологічна основа індивідуальних відмінностей	8	
2.	Тема 2. Детермінанти міжособистісних та міжгрупових відмінностей.	8	
3.	Тема 3. Диференційна психологія як наука: її предмет, специфіка, історія, методи	8	
4.	Тема 4. Диференційна психологія. темперамент	8	
5.	Тема 5. Типології психопатій та акцентуацій характеру	8	
6.	Тема 6. Класифікації особистості і характеру	8	
7.	Тема 7. Диференційна психологія здібностей	8	
8.	Тема 8. Індивідуальні особливості діяльності	10	
Всього		66	

9. Методи навчання

Традиційні методи навчання:

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через електронний посібник в «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення; застосовується для передачі великого масиву інформації;

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила, діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях;

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб вирішення поставленого завдання, студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку;

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок, процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками, найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на практичних заняттях і колоквіумах;

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру; ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільш повно.

Активні методи навчання:

практичні вправи, у процесі виконання яких студенти моделюють свої дії у різних навчальних і виховних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;

аналіз конкретних ситуацій як індивідуально, так і в малих навчальних групах (6-8 осіб), у ході розбору яких студенти не тільки вчаться формулювати проблеми й ухвалювати рішення щодо них, але й виробляють ряд важливих навичок в області міжособистісної комунікації, групової роботи й лідерства;

робота в малих навчальних групах, у ході якої студенти виконують практичні вправи, розбирають конкретні ситуації, готують групові проекти й беруть участь у ділових іграх; така робота допомагає студентам освоювати рольову поведінку, учитися ефективному спілкуванню й обміну досвідом, виробляти лідерські якості.

ділові ігри носять комплексний характер і проводяться для студентів на

основі закордонних методик, сприяючи більш глибокому розумінню й ефективному закріпленню вивчених ними дисциплін.

10.

Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання комплексних контрольних робіт, розробка проектів, колоквиуми, творчі роботи.

Форма підсумкового контролю – залік на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне заліку.

Критеріями оцінювання є:

а) при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та аргументованість; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання;

цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи; підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки.

Шкала оцінювання ECTS таким чином:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Диференціальна психологія».
2. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Диференціальна психологія».
3. Методичні рекомендації до підготовки практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Диференціальна психологія».

12. Рекомендована література:

1. *Диференційна психологія* / за заг. ред. С.Д. Максименка. Підручник. – К. : Видавничий Дім «Слдово», 2013.
2. Палій А.А. Диференціальна психологія: навчальний посібник / А.А. Палій. – К.: Академвадав, 2010 – 432 с.
3. Романевська Л.І., Подкоритова Л.О. Диференціальна психологія. – Львів: Новий Світ, 2011. – 236 с.